

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 21 (Haziran/ June 2025), s. 62-79
Geliş Tarihi-Received: 15.04.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 30.06.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.15757988

**Ürdün'ün Madaba Şehrindeki Evlilik Âdetleri Üzerine
Bir İnceleme: Bekir Şişman'ın Samsun Örneğiyle
Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme**

*A Study on Marriage Customs in the City of Madaba, Jordan: A Comparative
Evaluation with Bekir Şişman's Samsun Example*

Renad AL-SHWABKEH*

Öz

Bu çalışma, Ürdün'ün Madaba şehrinde yaşatılan evlilikle ilgili halk inanışları ve geleneksel ritüelleri ele almakta, elde edilen verileri Bekir Şişman'ın Türk Kültüründe Evlilik (Geleneğin Son Yüzyılı-Samsun Örneği) adlı eseri temelinde Samsun yöresiyle karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Araştırmada evlilik süreci üç ana aşamada incelenmiştir: evlilik öncesi, düğün esnası ve düğün sonrası. Her aşama; tanışma ve eş seçimi, dünür gitme, mehir ve çeyiz, kına gecesi, damat hamamı, gelin alma (zaffa), düğün takısı (nukût), düğün yemeği, doğurganlıkla ilgili temenniler ve gelin ile damada yönelik bağlama ritüelleri gibi alt başlıklarda ele alınmıştır. Nitel yöntemle yürütülen araştırmada, Madaba'da geçmişe tanıklık eden bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiş, Samsun verileri yalnızca Şişman'ın çalışmasıyla sınırlandırılmıştır.

Karşılaştırmalı folklor yöntemiyle yapılan analizler, her iki toplumda da evlilik sürecinin halk inanışları, dini semboller ve ritüel ritüellerle şekillendiğini ortaya koymuştur. Bereket, doğurganlık, çeyiz, mehir ve takı gibi unsurlar ortak öğeler olarak ön plana çıkmakta; ancak bunların uygulanışı, yerel inançlar ve kültürel yorumlara göre farklılık göstermektedir. Evlilik, bireysel bir karardan öte, toplumsal kimliğin ve kültürel devamlılığın bir yansımasıdır.

Anahtar Kelimeler: Madaba, Samsun, evlilik aşamaları, evlilik gelenekleri, halk inanışları.

Abstract

This study examines the folk beliefs and traditional rituals related to marriage practiced in the city of Madaba, Jordan, and evaluates the collected data in comparison with the Samsun region based on Bekir Şişman's work Marriage in Turkish Culture (The Last Century of Tradition - The Samsun Example). The research analyzes the marriage process in three main stages: pre-wedding, during the wedding, and post-wedding. Each stage is addressed under subheadings such as acquaintance and partner selection, matchmaking, bride price and dowry, henna night, groom's bath, bridal procession (zaffa), wedding jewelry (nukût), wedding feast, fertility-related wishes, and binding rituals directed at the bride and groom. Conducted using qualitative methods, the study includes interviews with individuals in

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Samsun/Türkiye, e-posta: renadshawabkeh98@gmail.com, ORCID: 0009-0007-5214-8954.

Madaba who have witnessed past traditions, while the Samsun data is solely based on Şişman's research.

Analyses carried out through the comparative folklore method reveal that the marriage process in both societies is shaped by folk beliefs, religious symbols, and ritual practices. Elements such as fertility, dowry, bride price, and jewelry emerge as shared components, though their application varies depending on local beliefs and cultural interpretations. Marriage is portrayed not merely as an individual decision but as a reflection of social identity and cultural continuity.

Keywords: Madaba, Samsun, marriage stages, marriage traditions, folk beliefs.

Giriş

Geçiş ritüelleri, doğum, evlilik ve ölüm gibi insan hayatındaki büyük dönüşümleri toplumun sembolik ve değerler sistemiyle uyumlu biçimde çerçeveleyen sosyal pratiklerdir. Bu bağlamda evlilik, yalnızca iki birey arasındaki bir ilişki olarak değil, aynı zamanda iki aile arasındaki toplumsal bir ittifak, topluluğun devamlılığının bir ifadesi, güç dengelerinin bir göstergesi ve kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasının bir güvencesi olarak kabul edilir. Evlilik ritüellerinin incelenmesi, toplumun kimlik, soy bağı ve aileler arası ilişkilere dair bakış açısını ortaya koyarken, dini mirasla halk geleneklerinin ne denli iç içe geçtiğini de gözler önüne serer.

Evlilik, insanî münasebetlerin en temel ve en deruni olanlarından biri olarak telakki edilmekte; cemiyetin dinî, kültürel ve içtimâî kabulleri çerçevesinde tesis edilen, karşılıklı mes'uliyet ve sadakat esasına dayanan mühim bir müessesedir. Bu kurum, tarih boyunca farklı toplumlarda hem ferdî hem de toplumsal anlamlar yüklenerek yaşatılmıştır (Barber, 1974, s. 49).

Türk dünyasında evlenme biçimleri, coğrafi ve kültürel çeşitlilikten ötürü farklılık arz etmektedir. Özellikle büyük şehirlerde, modernleşmenin ve bireysel tercihlerin tesiriyle çiftlerin doğrudan tanışarak evlenmeleri yaygınlık kazanmışken; geleneksel yapının daha baskın olduğu taşra bölgelerinde hâlen görücü usulü evlilikler rağbet görmektedir (Örnek, 2014, s. 185). Aile müessesesinin temel fonksiyonlarını sağlıklı biçimde yerine getirebilmesi ise, aile içi iletişimin açıklığı ve doğrudanlığı ile doğrudan irtibatlıdır. İletişimdeki aksaklıklar, diğer işlevlerin de sekteye uğramasına yol açabilir (Epstein & Bishop, 1983; akt. Bulut, 1990, s. 4).

Evlilik sürecinin ilk resmi adımlarından biri olan dünür gitme, geleneksel toplum yapısında büyük önem arz eder. Bu ziyaret, çoğu zaman "Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle..." şeklindeki sözlerle başlatılır. Bu ifade hem dini meşruiyeti hem de toplumsal onayı simgeler (Yolcu, 2014, s. 169). Bazı bölgelerde, dünürcüler niyetlerini "tuza geldik, tuzunuz yoksa kıza geldik" gibi deyimlerle nüktedan bir üslupla dile getirir. Ancak "kız evi naz evidir" anlayışı gereğince, bu ilk ziyaret genellikle olumlu bir sonuçla neticelenmez; erkek tarafı birkaç kez tekrar davet edilerek niyetinin ciddiyeti sınanır (Sezer, 2006, s. 53).

Bu çalışmanın önemi, toplumsal ve kültürel yapıları birbirinden farklı olan iki toplumda, Ürdün'ün Madaba şehri ile Türkiye'nin Samsun şehrinde, evlilik ritüellerinin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaya yönelik bir çaba olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı ritüeller, halk inanışlarının evrensel boyutuna işaret edecek şekilde dikkat çekici benzerlikler gösterirken; her bölgeye özgü incelikli farklar, halk kültürünün yerel bağlamlara verdiği tepkilerle nasıl şekillendiğini ve dönüşüme uğradığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Madaba'da evlilikle ilgili yapılan özgün saha çalışmalarının azlığı göz önüne alındığında, bu çalışma bölgeye dair önemli bir boşluğu

da doldurmayı hedeflemektedir. Buna karşılık, Anadolu'da evlilik geleneklerine dair daha çok sayıda bilimsel çalışma mevcuttur.

Düğün merasiminden sonraki birkaç gün zarfında kadınlar, yeni gelini ziyaret maksadıyla evine gelirler. Bu ziyaretlerde gelin, ziynetli gelinliğini kuşanarak misafirlerin huzurunda yerini alır. Gelen misafirler, genellikle ev eşyası mahiyetinde hediyeler takdim ederler. Halk arasında bu gelenek “gelin görme” olarak isimlendirilir. Hediyeli gelin görme âdeti, Türk toplulukları arasında yaygın bir uygulama olup, bu teamül Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Kafkasya'da yaşayan Türk zümreleri nezdinde hâlâ yaşatılmaktadır (İnan, 1976, s. 167).

Madaba ile Samsun arasındaki evlilik ritüellerinde görülen benzerlik ve farklılıkları, daha geniş tarihsel çerçeveye ilişkilendirmek gerekir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Şam eyaletine bağlı olan Ürdün toprakları yaklaşık dört yüzyıl boyunca Osmanlı yönetimi altında kalmıştır. Bu uzun süreç, imparatorluk sınırları içindeki halklar arasında çeşitli kültürel etkileşimleri mümkün kılmıştır. Her ne kadar günümüzde Ürdün ve Türkiye bağımsız ulus-devletler olarak kendi kültürel yollarını izlemiş olsalar da bu ortak tarihsel geçmişin izleri özellikle evlilik ritüelleri gibi geleneksel ritüellerde hâlâ hissedilmektedir. Her iki toplum, zamanla kendi yerel değerlerini ön plana çıkarsa da bu etkileşim geçmişinin bıraktığı izler tamamen silinmemiştir.

Nişan, evlilik sürecinde resmiyet kazanan önemli bir aşamadır. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde “küçük düğün” olarak tanımlanan nişan, halk arasında evliliğe dair verilen ilk sözleşme niteliğindedir (Öğüt Eker, 1998, s. 21; Kartal, 2023, s. 46). Her iki ilde de nişan sırasında veya çeyiz hazırlığında, evliliğin bereketli geçmesi için sandığa buğday veya şeker konulması adeti görülmektedir. Buğday, bolluk ve üretkenliği; şeker ise huzur ve tatlı bir yaşamı simgelemektedir (Altun, 2004, s. 261; Kartal, 2023, s. 53; K.K.9).

Her geçiş safhası, bireyin hayatında köklü bir değişimi temsil eder ve bu dönemlerin her birine has birtakım ritüel ve merasimler bulunmaktadır. Bu geleneksel uygulamalar, ferdin yeni hayat safhasına intibakını kolaylaştırmak, ruhen hazırlığını temin etmek ve muhtemel musibetlerden korunmasını sağlamak gayesiyle icra olunmaktadır (Özcan, 2016, s. 1).

Bu çalışma, temel olarak şu soruya yanıt aramaktadır: Kültürel ve coğrafi olarak farklı iki toplumda, halk inanışları ve gelenekler ışığında evlilik ritüelleri nasıl şekillenmekte ve yeniden anlamlandırılmaktadır? Bu soruya yanıt bulmak amacıyla nitel bir yaklaşım benimsenmiş; halkbilimi karşılaştırmalı yöntemi esas alınmıştır. Madaba'daki veriler, yerel halkla yapılan sözlü görüşmeler ve bölgeye dair mevcut alan çalışmaları yoluyla elde edilmiştir. Samsun'a ilişkin veriler ise Bekir Şişman tarafından kaleme alınan *Türk Kültüründe Evlilik (Gelenegin Son Yüzyılı-Samsun Örneği)* adlı eserde yer alan bilimsel analiz temel alınarak değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında, evliliğin üç temel aşaması ele alınmaktadır: Birinci aşama, tanışma ve eş seçimi, dünür gitme ve nişan, başlık, çeyiz ve kına gecesi gibi evlilik öncesi ritüellerdir. İkinci aşama, damat hamamı, düğün alayı, takı merasimi gibi düğün sırasında gerçekleşen ritüellerdir. Üçüncü ve son aşama ise düğün sonrası ritüelleri kapsamakta; misafir ağırlama, bereket ve doğurganlıkla ilgili inanışlar ile gelinin ve damadın bağlanmasına yönelik pratikleri içermektedir.

Bu yapılandırmayla, çalışmanın amacı; Madaba ve Samsun'daki evlilik geleneklerini karşılaştırmalı biçimde inceleyerek her iki toplumun bu ritüellere yüklediği sembolik ve toplumsal anlamları ortaya koymaktır. Ayrıca, halk mirasının toplumsal değişimlere rağmen nasıl işlevini sürdürdüğünü ve kültürel belleğin bir parçası olarak nasıl korunup yeniden üretildiğini göstermektir. Takip eden bölümlerde, bu ritüel ve

ritüeller kronolojik bir düzende sunulacak; her bir bağlamda onları şekillendiren kültürel ve düşünsel yapı ayrıntılı biçimde değerlendirilecektir.

Literatür Taraması

Türk halk kültüründe evlilik ritüelleri üzerine yapılan akademik çalışmalar, özellikle Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki geleneksel ritüellerin belgelenmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu alandaki temel kaynaklardan biri, Bekir Şişman'ın Türk Kültüründe Evlilik (Samsun Örneği) adlı çalışmasıdır. Yazar, Samsun yöresinde düğün öncesinden başlayarak evlilik sürecinin her aşamasında uygulanan halk inanışlarını, ritüelleri ve toplumsal pratikleri kapsamlı şekilde incelemektedir. Bu eser, Samsun özelinde halk kültürüne dayalı evlilik adetlerini anlamak açısından başvuru niteliğindedir ve bu çalışmanın Türk tarafındaki temel verilerini sağlamaktadır.

Ürdün bağlamında ise özellikle Bedevi aşiret yapısının evlilik ritüelleri üzerindeki etkisine odaklanan sosyo-antropolojik çalışmalar dikkat çekmektedir. Abadi (1989) ve Serhan (2014), evliliği yalnızca bireyler arası bir birliktelik değil, aynı zamanda topluluklar arası sosyal ve kültürel bağ kurma aracı olarak değerlendirmiştir. Ahmed Oweidi Al-Abbadi'nin *المناسبات عند العشائر الأردنية* (Ürdün Aşiretlerinde Gelenekler) adlı eseri, Madaba ve çevresinde yaşayan toplulukların geçiş dönemi ritüellerine dair ayrıntılı bilgiler sunmakta; Ürdün'deki evlilik inanışlarının kültürel sürekliliğini ve toplumsal işlevini anlamada temel kaynaklardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Her ne kadar Amman ile Türkiye'nin Samsun ili arasında geçiş dönemi âdetlerine ilişkin yazılmış bir yüksek lisans tezi mevcut olsa da Madaba ile Samsun özelinde evlilik sürecine dair halk inanışlarını karşılaştırmalı biçimde ele alan bir çalışmaya literatürde sık rastlanmamaktadır. Bu yönüyle çalışma, farklı coğrafi, toplumsal ve kültürel bağlamlara sahip iki yerleşim birimindeki evlilik âdetlerini karşılaştırarak, özellikle Türk ve Arap toplumları arasında gözlemlenen benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymaya yönelik bir çaba niteliği taşımaktadır. Böylece, halk inanışlarının yerel şekillenişini kültürlerarası bir perspektiften ele alarak konuya katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, Eylül 2024'te gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında 11 kişiyle yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen veriler ile ilgili literatür ışığında değerlendirilmiştir. Halk inanışları, kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda ele alınarak kültürel benzeşimler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Elde edilen veriler, halk kültürünün yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda günümüz toplumsal ilişkilerini ve kimlik algılarını şekillendiren dinamik bir yapı olduğunu göstermektedir.

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Karşılaştırmalı halkbilimsel bir yaklaşımla yürütülen çalışmada, Madaba (Ürdün) ve Samsun (Türkiye) şehirleri örneklem olarak seçilmiştir. Bu iki şehir, farklı sosyo-kültürel yapıları ve tarihsel arka planları ile geçiş dönemi ritüellerinin çeşitli yansımalarını ortaya koyma potansiyeline sahiptir.

Veri toplama sürecinde sözlü tarih yöntemi esas alınarak, her iki şehirde yaşayan farklı yaş gruplarından bireylerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde evlilikle ilgili inanış, ritüel ve ritüeller derlenmiş; anlatıcıların bireysel deneyimleri ve toplumsal hafızada yer eden anlatılar kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; inanışlar tematik başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

Ayrıca, literatür taraması kapsamında hem Türkiye hem de Ürdün halk kültürüne dair yayımlanmış akademik çalışmalar ve halkbilimi derlemeleri incelenmiştir. Türkiye örneğinde, çalışmanın ana kaynağını oluşturan *Bekir Şişman'ın Türk Kültüründe Evlilik: Geleniğin Son Yüzyılı-Samsun Örneği* (2017) adlı eseri başta olmak üzere, İ. Altun'un Kandıra Türkmenlerindeki geçiş dönemlerini konu alan araştırması (2004), T. Sezer'in *Geleneksel Türk Düşünleri* (2006) ve S. V. Örnek'in *Türk Halk Bilimi* (2014) adlı çalışmaları gibi halk kültürüne ilişkin temel kaynaklardan faydalanılmıştır. Ürdün tarafında ise, M. Abadi'nin *Ürdün Halk Gelenekleri* (1989) adlı eseri ile S. Obeidat'ın *Ürdün Toplumunun Gelenek ve Göreneklere Üzerine Araştırması* (1995), Madaba bölgesine dair temel başvuru kaynakları olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca geçiş dönemlerinin yapısal özelliklerine ışık tutmak üzere Yılmaz Irmak'ın Bingöl örneğini ele alan makalesi (2016) de karşılaştırmalı analiz sürecinde dikkate alınmıştır. Böylece, saha verileri ile yazılı kaynaklar arasında bütüncül ve kuramsal bir analiz zemini oluşturulmuştur.

Araştırma sürecinde, etik ilkelere bağlı kalınarak katılımcıların kişisel bilgileri gizli tutulmuş ve görüşmeler gönüllülük esasına göre yürütülmüştür. Karşılaştırmalı analiz yaklaşımı sayesinde Madaba ve Samsun'daki benzerlikler ile farklılıklar açık bir biçimde değerlendirilmiştir.

1. Evlilik Öncesi

1.1. Tanışma ve Eş Seçimi

Evlilik, bireyler arasında kurulan özel bir birlikteliğin ötesinde, aile yapısını ve kimi zaman toplumsal yapının bütününe etkileyen sosyal, kültürel ve ekonomik yönleriyle çok boyutlu bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle evliliğe atılan ilk adım olan eş seçimi hem Madaba hem de Samsun yöresinde oldukça titiz, çok katmanlı ve geleneksel değerlere bağlı bir süreci ifade eder. Bu süreç, bireysel tercihlerden çok, kuşaklar boyunca aktarılmış toplumsal normların ve ahlaki kodların etkisiyle şekillenir.

Madaba'da, kadın ve erkekler arasındaki tanışma süreci geleneksel sosyal sınırlar çerçevesinde gelişir. Geçmişte, su başları, açık alanlar ve tarlalar, gençlerin birbirlerini görebildikleri ve sosyal etkileşimde bulundukları doğal buluşma noktaları olarak işlev görmüştür. Bu mekânlarda, karşılıklı ilgi geliştiğinde evlilik süreci gündeme gelir (K.K.6; K.K.7; K.K.9). Bu durum, bireylerin kendi iradeleriyle eşlerini tanıma şansı buldukları sınırlı alanları işaret eder. Ancak, bu tür tanışmalarda bile, soyluluk ve köken birliği gibi geleneksel Arap değerleri dikkate alınır. Bu da bireysel beğeni ile toplumsal normların iç içe geçtiğini gösterir. Birbirini tanıyan taraflar söz konusu olduğunda, evlilik daha kolay bir biçimde gerçekleşir. Buna karşın, görücü usulü evliliklerde, taraflar birbirini önceden tanımaz. Erkek adına aile büyükleri -özellikle kadınlar- uygun bir gelin adayı arar. Değerlendirmede, kızın güzelliği, ahlaki duruşu, eğitimi ve ev işlerine yatkınlığı gibi özellikler öne çıkar (K.K.7; K.K.9). Bu geleneksel süreç, evliliğin yalnızca bireyler arası bir ilişki değil, aynı zamanda aileler arası bir uyum arayışı olduğunu da ortaya koyar. Öte yandan, günümüzde bu tanışma biçimlerine alternatif sosyal alanlar da oluşmuştur. Katılımcıların ifadelerine göre, üniversiteler, iş yerleri gibi ortamlarda kadın ve erkekler daha doğal bir şekilde karşılaşabilmekte; bazı durumlarda sosyal medya ve internet aracılığıyla da iletişim kurarak tanışabilmektedirler. Ancak buna rağmen, evlilik sürecinde aile onayı ve geleneksel değerler çoğu zaman belirleyici rol oynamaya devam etmektedir (K.K.3; K.K.11).

Madaba'da ebeveynlerin eş seçimine yönelik müdahalesi oldukça belirgindir (K.K.2, K.K.5, K.K.8). Özellikle kayıvalide adayının gelinle birebir temas kurarak fiziksel ve zihinsel uygunluğunu sınaması dikkat çeker (K.K.3, K.K.6). Kayıvalidenin,

gelin adayının saçını çekerek doğal olup olmadığını anlamaya çalışması, kulak işitme testine benzer biçimde alçak sesle konuşarak duyma yeteneğini kontrol etmesi, kekemelik olup olmadığını anlamak için onunla sohbet etmesi ve diş sağlamlığını test etmek amacıyla ceviz kırdırması gibi yöntemler, sıklıkla başvurulmuş geleneksel testlerdir (K.K.1, K.K.3, K.K.7, K.K.10). Bu ritüeller, yalnızca gelinin fiziksel uygunluğunun değil, aynı zamanda aileye ve toplum düzenine uyum sağlama kapasitesinin de değerlendirildiğini gösterir (K.K.3, K.K.6, K.K.8).

Evlilikte bireysel tercihlerden çok, ailelerin ve topluluğun onayı belirleyici olduğu için nişan, iki ailenin karşılıklı onayıyla tamamlanır (K.K.2, K.K.5). Özellikle damat başka bir aşiretten geliyorsa, nişan süreci aşiret liderlerinin onayı olmadan tamamlanmaz (K.K.4, K.K.6, K.K.11). Aşiret büyüklerinin bu sürece müdahil olması, evlilik kurumunun toplumsal düzenin yeniden üretildiği temel bir mekanizma olarak işlediğini gösterir (K.K.4, K.K.6). Aşiret lideri, yalnızca gelinin değil, aşiretinin de itibarını koruma kaygısıyla, eş seçiminde önemli bir rol oynar (K.K.4, K.K.11). Aşiret lideri, eş adayını seçerken, adayın geçmişini, ailesinin geçmişini ve o kişiye uygun olup olmadığını göz önünde bulundurur; bu, toplumsal yapının sürdürülebilirliği için kritik bir adımdır (K.K.4, K.K.6, K.K.11). Aşiret liderinin kararları, genellikle bireysel tercihlerden öte, geniş toplumun onayını ve aşiret yapısının devamlılığını gözetir (K.K.4, K.K.11).

Madaba’da damatta aranan özellikler de oldukça belirgindir (K.K.1, K.K.5, K.K.7). Damat adayında, güçlü bir karakter, aileye ve topluma bağlılık, güvenilirlik ve dürüstlük gibi ahlaki değerler ön plandadır (K.K.2, K.K.7, K.K.9). Aşiret ve aile büyükleri, damadın geçmişini ve ailesinin durumunu gözlemleyerek, kişinin toplumda saygı görüp görmediğine bakar (K.K.5, K.K.7, K.K.10). Ayrıca maddi durumu ve iş gücü gibi faktörler de önemli olup, genç adamın gelecekteki ailesine sağlayacağı ekonomik güvence, evliliğin temellerinden biridir (K.K.3, K.K.5, K.K.10). Damat, aynı zamanda evliliğin sorumluluğunu taşıyabilecek, geleceğe yönelik sağlam bir plan yapabilen ve aile değerlerine saygılı olmalıdır (K.K.1, K.K.9, K.K.11).

Samsun yöresinde ise geçmişten günümüze taşınan evlilik gelenekleri içinde eş seçimi hem bireysel arzular hem de toplumsal ölçütler arasında kurulan bir denge ile şekillenir. Adayların soy geçmişi, aile itibarı, maddi durumu, eğitim düzeyi, mesleği, dindarlığı ve fiziksel görünümü gibi birçok faktör belirleyici rol oynar (Şişman, 2017, s. 29). Evlilik biçimleri halk arasında farklı yöntemlerle tanımlanır: görücü usulü, görme usulü, görüşme usulü ve kız kaçırma. Görücü usulü, en geleneksel yöntem olup ailelerin doğrudan inisiyatifiyle gerçekleşir. Bu yöntemde, önce erkek tarafının annesi kızı görmeye gider; uygun bulması halinde durumu oğluna bildirir. Ardından kızın fotoğrafı erkeğe, erkeğin fotoğrafı da kıza gösterilir. Her iki tarafın da olumlu görüş bildirmesi durumunda, erkek ailesiyle birlikte kızı istemeye gider (İrmak, 2016, s. 123). Görme usulünde ise aileler gençleri bir araya getirerek görüşmelerini sağlar ve onların rızasını alır. Görüşme usulü, gençlerin birbirini tanıyıp beğendiği, fakat evliliğin gerçekleşmesi için aile büyüklerinden onay alındığı yöntemdir. Kız kaçırma ise genellikle ailenin onayı olmadan gerçekleşen ve toplumda hoş karşılanmayan bir durumdur (Şişman, 2017, s. 30).

Samsun’da da kız adaylarda aranan özellikler benzerlik gösterir: iffetli, uysal, gereksiz tartışmalardan uzak, çalışkan, becerikli, dedikodu yapmayan ve aile büyüklerine saygılı olmaları beklenir. Erkek adaylarda ise sorumluluk sahibi, çalışkan, evine bağlı, ahlaklı, merhametli, içki ve kumar gibi kötü alışkanlıklardan uzak, gelir sahibi bireyler öne çıkar (Şişman, 2017, s. 30).

Her iki bölgede de evlilik öncesi eş seçiminde aranan nitelikler dikkat çekici bir

benzerlik gösterir. Özellikle ahlaki değerler, aile itibarı ve sorumluluk bilinci her iki toplumda da temel kıstaslar arasında yer alır. Bununla birlikte bazı farklar da göze çarpar. Madaba'daki eş seçim süreci, aşiret yapısının ve geleneksel liderlerin etkisiyle daha kapalı ve kolektif bir karaktere sahiptir. Aşiret liderlerinin kararları, yalnızca bireysel tercihlerden değil, toplumsal yapının devamlılığını ve aşiretlerin itibarını korumaya yönelik atılan adımlardır. Samsun'da ise farklı evlilik biçimleriyle gençlere daha fazla söz hakkı tanındığı görülür. Eskiden her iki kültürde de nihai karar, sadece gençlerin değil, geniş ailenin ve toplumun ortak onayı ile şekillenirdi. Ancak günümüzde, özellikle genç kuşaklar arasında bu yapı gevşemiş; çoğu durumda anne-babanın rızası yeterli görülmeğe başlanmıştır.

1.2. Dünür Gitme ve Nişan

Madaba ve Samsun yörelerinde evliliğin ilk resmî adımı olan dünür gitme, yalnızca bireylerin değil, ailelerin ve hatta toplumsal yapıların katıldığı bir sosyal müzakere süreci olarak şekillenir. Her iki bölgede de evlilik, bireysel bir tercih olmaktan öte, aileler arası ilişkileri ve toplumsal itibarı doğrudan etkileyen bir kurumdur. Bu bağlamda, evlilik teklifinin yapılma biçimi ve ardından gelen nişan süreci, her iki toplumun değer yargılarını ve sosyal yapısını yansıtan sembolik öğelerle örülüdür.

Madaba'da bu süreç, Al-Câhâ adı verilen gelenekle başlar. Damat ailesi, toplumda itibarlı, yaşça büyük ve sözü geçen kişilerden oluşan bir heyetle gelin evine gider. Heyetin başında bulunan kişi, evlilik teklifini saygı çerçevesinde dile getirir (Abadi, 1989, s. 152). Samsun'da da benzer biçimde dünür gitme, çoğunlukla erkek tarafının yaşlı ve sözü geçen aile büyükleri tarafından gerçekleştirilir. Bu ziyarette amaç yalnızca bir evlilik teklifinde bulunmak değil; aynı zamanda iki ailenin toplumsal uyumunun ve karşılıklı saygının ifadesidir (Şişman, 2017, s. 127; K.K.6; K.K.10).

Ziyaret sırasında yapılan ikramlar, her iki yörede de sembolik bir iletişim biçimi olarak öne çıkar. Madaba'da Al-Câhâ heyetine Arap kahvesi ikram edilir. Ancak bu kahve hemen içilmez; kahvenin içilmemesi, teklifle geldiklerini dair sessiz bir kültürel göstergedir. Aile içinde istişare yapıldıktan sonra kız kabul ediyorsa ve aile arasında olumlu bir karar verilirse, gelin ailesi "kahvenizi içebilirsiniz" diyerek teklifi kabul ettiğini bildirir. Bu sözle birlikte kahve yeniden ve taze şekilde ikram edilir, böylece ilişki resmiyet kazanır (Abadi, 1989, s. 164-168; Serhan, 2014, s. 108).

Samsun'da ise dünürlük ziyaretinde şerbet ikramı öne çıkar. Şerbetin ikram edilmesi ve içilmesi, evlilik teklifinin karşılıklı olarak onaylandığını simgeler. Bu yönüyle Samsun'da şerbet, Madaba'da ise kahve, dünürlük teklifine verilen cevabın sembolü olarak değerlendirilir. Her iki kültürde de sözlü onay, bu semboller aracılığıyla geleneksel biçimde ifade edilir (Şişman, 2017, s. 127-128).

Dünürlük kabul edildikten sonra, her iki bölgede de söz kesme ve nişan aşamaları gelir. Madaba'da söz kesimi, Al-Câhâ sürecinden sonra iki ailenin ve çoğu zaman aşiret büyüklerinin katılımıyla gerçekleşir. Aşiret yapısının güçlü olduğu bu bölgede, sadece aileler değil, topluluğun ileri gelenleri de sürece doğrudan dâhil olur (Abadi, 1989, s. 171). Buna karşılık Samsun'da söz kesimi, genellikle aile büyüklerinin katılımıyla ve daha dar bir çerçevede yapılır. Ancak alınan karar, çoğu zaman mahalle veya köy halkına duyurularak toplumun bilgisine sunulur (Şişman, 2017, s. 128).

Nişan töreni ise her iki bölgede de evliliğe verilen sözün toplumsal düzlemde resmiyet kazandığı aşamadır. Madaba'da nişan, geleneksel kıyafetlerin giyilmesi künefe ikram edilmesi ve kahve ritüellerinin uygulanmasıyla gerçekleştirilir. Bu ritüeller, sadece kültürel değil, aynı zamanda ailenin sosyal mevkini yansıtan unsurlar olarak

değerlendirilir (Abadi, 1989, s. 164-165). Samsun'da ise nişan töreni genellikle gelin evinde yapılır ve damat tarafı çeşitli hediyelerle gelir. Baklava ve şerbet ikramı bu törende önemli bir yere sahiptir (Şişman, 2017, s. 129).

Samsun yöresine özgü olarak, nişan sonrasında "nişan bohçası bozma" adı verilen bir gelenek uygulanır. Bu törende, gönderilen hediyeler topluluk önünde açılır ve kadınlar tarafından değerlendirilir. Bu ritüel, iki ailenin sosyal ve ekonomik uyumunun dolaylı bir testi olarak görülür (Şişman, 2017, s. 131). Nişan bohçasında yer alan başörtüsü, iç çamaşırı, mendil gibi hediyeler, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile içi görevler açısından sembolik anlamlar taşır (Şişman, 2017, s. 129).

Evlilik olgusu, sadece iki kişinin yaşamlarını birleştirmesiyle sınırlı kalmaz, iki ailenin ve hatta geniş sosyal çevrelerin resmî birlikteliğinin başlangıcı olarak kabul edilir. Nişanla birlikte hediyelerin karşılıklı takası ve çeyiz hazırlıkları süreci başlar. Madaba'da bu hediyeler, ailenin ekonomik gücünü ve damadın kararlılığını simgelerken; Samsun'da hediyeler, karşılıklı saygının ve toplum içi denklemin bir parçası olarak değerlendirilir (Abadi, 1989, s. 165; Şişman, 2017, s. 130).

Sonuç olarak Madaba ve Samsun'daki dünür gitme ve nişan süreçleri, benzer sembollerle işleyen ancak toplumsal yapının etkisiyle farklı ölçeklerde yürütülen geleneklerdir. Madaba'da aşiret yapısı belirleyici bir rol oynarken, Samsun'da daha çok çekirdek aile ön plana çıkar. Bununla birlikte, her iki kültürde de ikramlar yoluyla niyet bildirimi, bireyin rızasının alınması ve toplumsal onayın sağlanması, evliliğin temel ilkeleri olarak ortak bir biçimde uygulanır. Bu yönüyle dünür gitme ve nişan, sadece evlilik kurumuna değil, aynı zamanda kültürel kimliğin, sosyal konumun ve geleneksel rollerin yeniden üretildiği bir zemin sunar.

1.3. Mehir ve Çeyiz Gelenekleri

Madaba ve Samsun'da mehir (başlık) ve çeyiz gelenekleri, her iki toplumun tarihsel, sosyal ve kültürel yapılarının evlilik sürecine yansıyan önemli unsurlarıdır. Madaba'da mehir, damat ailesinin cömertliğinin ve gelin ailesine duyulan saygının somut göstergesi olarak kabul edilir. Gelinin kişisel hakkı olarak görülen mehir, başka biri tarafından tasarruf edilemez; bu durum, gelinin evlilik içindeki bağımsızlığının ve haklarının korunması açısından büyük önem taşır (Abadi, 1989, s. 209-223).

Mehirin yüksek tutulması, aileler arasındaki saygı ve bağlılığın ifadesidir ve sadece ekonomik bir unsur değil, damat ailesinin cömertliğini ve gelin tarafına olan saygısını gösterme biçimidir.

Geleneksel olarak deve, koyun ve toprak gibi maddi varlıklar biçiminde olan çeyiz, günümüzde ekonomik ve toplumsal değişimler doğrultusunda altın, para ve ev eşyası gibi biçimlere dönüşmüştür (Obeidat, 1995, s. 15; K.K.5; K.K.8).

Çeyiz hazırlama süreci, hem gelinin sosyal toplum içindeki yerini yansıtır hem de aileler arası dayanışma ve bağlılığın güçlenmesini sağlar. Eskiden gelinin eşyaları deve veya atlarla taşınırken, günümüzde bu taşıma süreci süslenmiş araçlarla yapılmaktadır (Abadi, 1989, s. 309; K.K.6; K.K.7).

Toplumsal açıdan mehir ve çeyiz, Madaba'daki kabile toplumunun sosyal yapısını yansıtan ritüeller olarak görülür. Bu ritüeller, toplumsal dayanışmayı pekiştirir ve aileler arasında güçlü bağların kurulmasına katkı sağlar. Evlilik öncesinde akraba evlilikleri Madaba'da uyumlu ve istikrarlı bir evliliğin garantisi olarak kabul edilir. "Amca kızı acıya sabreder ama yabancı ilgi ister" şeklindeki yerel deyimler, kuzen evliliklerine verilen önemi vurgular. Kuzen dışındaki biriyle evlenen kızın kuzeni itiraz hakkına sahiptir; bu durum "Amca oğlu, kuzenini attan indirir" atasözüyle dile getirilir (K.K.8;

K.K.6).

Ayrıca “Kendi toprağının çamurunu al ve yanaklarına sür” deyiimi, yerel çevreden biriyle evlenmenin hayırlı olduğuna işaret eder. Ancak zamanla bu anlayış zayıflamış, farklı şehirlerden evlilikler yaygınlaşmıştır. Evlilikle ilgili uğurlu ve uğursuz işaretler de halk arasında yaygındır. Gelin adayının damadı ilk gördüğünde esnemesi veya gözünü ovuşturması memnuniyetsizlik ya da kararsızlık belirtisi sayılır. Damat kız istemeye giderken beyaz güvercin görmek mutlu bir evlilik işareti, karga görmek ise uğursuzluk olarak kabul edilir. Nişan sırasında getirilen hediyelerden birinin kırılması, çiftin gelecekte sıkıntı yaşayacağına işaret eder (K.K.10; K.K.6).

Mehir miktarıyla ilgili inanışlarda farklı görüşler vardır. Bazı aileler mehirin yüksek tutulmasını damadın saygısının göstergesi olarak değerlendirirken, bazıları evliliğin kolaylaştırılması gerektiğini savunur (K.K.5; K.K.3; K.K.1).

Samsun’da ise başlık geleneği, Hunlar ve Göktürklerden itibaren köklü bir evlilik ritüeli olarak süregelir. İslamiyet’in kabulüyle kalın, başlık ve mihr gibi kavramlar iç içe geçerek dönüşmüştür. Günümüzde “başlık parası” terimi yaygın olmakla birlikte, kalın adı geleneksel olarak kullanılmaya devam eder (Atalay, 1998, s. 255; Alptekin, 2009, s. 308; Şişman, 2017, s. 30).

Divanü Lügati’t-Türk’te kalın, “kadına evlilik öncesi verilen mihr mahiyetindeki çeyiz” olarak tanımlanır ve Doğu ile Güneydoğu Anadolu’da halen ritüeli görülür (Atalay, 1998, s. 255; Şişman, 2017, s. 30). Şişman’a göre kalın, babanın oğluna verdiği evlenme payı iken, başlık kız ailesine verilen hediye; kızın baba malından aldığı pay ise çeyizdir (Şişman, 2017, s. 31).

Başlık, sadece bireysel bir ödeme değil, aynı zamanda aileler arası sosyal ilişkileri düzenleyen ve toplumsal mevkinin belirleyen bir sistemdir. Eski Türklerde başlık verme geleneğinin ya da töresinin olduğu zaten bilinmektedir. Başlık, “kalın (g)” sözcüğüyle ifade edilir ve para, mal, hayvan ve hatta köle cinsinden olurdu. Başlık parası, evlilikte istikrarı sağlama, ekonomik destek sağlama ve kadına güven verme işlevlerini üstlenir (Altun, 2004, s. 257; Şişman, 2017, s. 32). Kırsal Anadolu’da başlık, “süt hakkı” veya “baba hakkı” olarak kabul edilir ve geleneksel tarımsal üretimin devamlılığını sağlar. Başlık miktarı, kızın çeyizi, soy bilgisi ve güzelliği gibi unsurlara bağlıdır (Şişman, 2017, s. 33).

Şehirleşme ile başlık ritüeli azalmış, yerine erkek tarafının çeyiz hazırlaması ve düğün masraflarını üstlenmesi geçmiştir. Ancak kırsal kesimde başlık parası, ekonomik kaybın telafisi ve evliliğin sürdürülebilirliği açısından önemli bir güvence olarak kalmaya devam eder (Şişman, 2017, s. 34).

Çeyiz hazırlama ve sergileme geleneği Samsun’da bebeklikten başlayarak evlilik sonrasına kadar devam eder. “Kız beşikte, çeyiz sandıkta” sözüyle ifade edilen bu ritüelde, gelinin yeni evinde el işi ürünlerin sergilenmesiyle gerçekleşen çeyiz serme etkinliği, kadınlar arasında sosyal ve eğlenceli bir ritüeldir (Şişman, 2017, s. 155-157).

Sonuç olarak, Madaba ve Samsun’da mehir ve çeyiz gelenekleri, her iki kültürde de evlilikte saygı, dayanışma ve sosyal mevkini göstergesi olarak önemli roller üstlenir. Madaba’da mehir ve çeyizin biçimi ve işlevi kabile yapısı ve akrabalık ilişkileriyle şekillenirken; Samsun’da başlık ve çeyiz ritüelleri tarihsel süreçler ve kırsal-şehir dinamikleriyle dönüşüm geçirir. Her iki bölgede de bu gelenekler, evlilik kurumunun kültürel kimliğini ve sosyal düzenini yansıtan temel unsurlar olarak varlığını sürdürür. Özellikle her iki bölgede de evlilik öncesinde damat tarafından yapılan, para, mal, hayvan, arazi ve kimi durumlarda köle gibi maddi unsurları içeren ödeme biçimi dikkat

çekicidir. Bu tür ritüeller, evliliğin ekonomik yönünü vurgulamakla kalmaz; aynı zamanda aileler arası anlaşmaların ve toplumsal statü göstergelerinin bir parçası olarak kabul edilir.

1.4. Kına Gecesi

Madaba ile Samsun'da kına geceleri, evlilik öncesi ritüellerin en duygusal ve sembolik aşamalarını oluşturur. Her iki toplumda da kına yakma töreni; bereket, korunma ve aidiyet duygularını simgeleyen, gelinin evlilik kararını topluma ilan eden önemli bir etkinliktir. Bu açıdan kına geceleri, bireysel bir tören olmanın ötesinde, toplumsal bağların pekiştirilmesinde önemli bir rol oynar.

Madaba'da kına gecesi, düğünden önce düzenlenen ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir etkinlik olarak karşımıza çıkar. Gelin, kırmızı toprak rengini simgeleyen işlemeli beyaz bir elbise giyer (K.K.4; K.K.9) ve elinde taşıdığı iki mumla salona girer. Mumların ışığı, nazardan korunma ve duaların kabul olması dileğini temsil eder. Gelinin salona girişinde gül yaprakları serpilir, Hz. Muhammed (s.a.v.) anısına salavat getirilerek manevi bir atmosfer oluşturulur (K.K.1; K.K.4). Bu ritüel, törene hem dini hem de kültürel bir anlam kazandırır. Kına yakma töreninin en dikkat çekici anlarından biri, damadın annesinin başında kına dolu bir tabak taşıyarak dans etmesidir; bu hareket, ailenin rızasını ve mutluluk dileklerini sembolize eder. Gecede debka gösterileri eşliğinde kutlamalar sürerken, tütsü (bahur) kullanımı törenin manevi derinliğini artırır (K.K.3; K.K.7; K.K.5). Gecenin sonunda kalan kına, misafirlere süslü kutular içinde dağıtılır. İkramlar arasında "haccâcî" adı verilen çerez poşetleri, Arap kahvesi, künefe ve maamoul tatlıları yer alır (K.K.3; K.K.5; K.K.7). Bu detaylar, kına gecesinin hem sosyal hem de kültürel yönünü zenginleştirir.

Öte yandan Samsun'da kına gecesi, Anadolu'daki Türk düğün adetlerinin temel unsurlarından biri olup yaklaşık elli yıllık bir geçmişe sahiptir. Geleneksel olarak kına gecesi, düğünün eğlenceli ve anlamlı bölümlerinden biri olarak kız evinde veya uygun mekânlarda gerçekleştirilir (Şişman, 2017, s. 143-151). Samsun'da tören genellikle perşembe günü başlar; kız tarafının hazırladığı bahçede kadınlar "üç etek", genç kızlar ise "alay" adlı yöresel giysiler giyerler. Oğlan tarafı, davetlilere ince balmumu dağıtarak meşalelerle kız evine gelir. Çalgıcılar eşliğinde havai fişek gösterileri yapılır, çeşitli oyunlar oynanır. Usta kadın, gelinin elindeki süslü mumu tutarak katılımcıları oyuna davet eder. Gelin, duvaklı şekilde türkü eşliğinde salona getirilip sandalyeye oturtulur. Oğlan evinden gelen ve gelinin eline bastırılan altın para üzerine kına yakılır; bu işlem, gelinin elinin "bağlanması" anlamına gelir (Şişman, 2017, s. 143-144). Bu ritüel, evlilikte bağlılık ve birlikteliğin simgesel bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Türk halk inancında kına, adanmışlık ve kutsiyetin bir göstergesi olarak kabul edilir; kına yakılan kişilerin ya da varlıkların manevi bir anlam kazandığı, dokunulmaz hâle geldiği düşünülür. Bu nedenle kına, sadece estetik bir süsleme aracı değil, aynı zamanda kültürel bir aidiyet ve teslimiyet ifadesi olarak anlam kazanır (Kalafat, 1999, s. 111).

Kına yakma töreninin ardından davetliler dağılır; ancak genç kızlardan oluşan bir grup eğlenceye devam eder. Gelin içeri alınır ve "çengi" adlı oyun başlatılır; gelin bu oyuna katılır. Nikâhlı ve bekar kadınların el ve ayaklarına kına yakılır; ancak en az iki kez evlenmiş kadınların katılması yasaktır. Kına yakılırken türküler söylenir, oğlan tarafı tarafından gönderilen kuru yemişler ikram edilir ve eğlence sabaha kadar sürer. Uyuyanlara yüzlerine tencere karası sürülmesi gibi cezalar verilir (Önal, 1936, s. 24-26; Erdentuğ, 1967, s. 47; Şişman, 2017, s. 144-146). Bu eğlenceler, toplumsal birlikteliğin eğlenceli ve sosyal yönlerini yansıtır.

Atakum'a bağlı köylerde kına geceleri daha gösterişli kutlanır. Cumartesi öğleden sonra "dingil" adlı davul-zurna ekibi eşliğinde tören başlar. Kadın misafirler yeni kıyafetleriyle, ellerinde fener ve gaz lambalarıyla kız evine gelirler. Kız evinde suyla karıştırılarak yoğurulan yaş kına hazırlanır, erkek tarafınca getirilen kuru yemişler misafirlere sunulur. Gelin sandalyeye oturtulur ve yüzü kırmızı bir çemberle örtülür. Genç kızlar, kına tepsisi ve mumlarla gelinin etrafında daire çizerek kına türküsünü söylerler. Kına yakılırken kaynananın geline bahşiş vermesiyle gelinin eli açılır ve kına yakılır; önce sağ ele, erkek tarafı misafirleri gittikten sonra diğer ele uygulanır. Bazen gelinin ayak parmaklarına da kına yakıldığı gözlemlenmiştir. Gelinin avucuna kaynanası tarafından altın konması da gelenekler arasındadır. Katılımcıların avuç içlerine kına yakılması yaygındır (Şişman, 2017, s. 146-148). Bu ayrıntılar, törenin hem toplumsal hem de aile içi ilişkiler açısından önemini gösterir.

Gölalan Köyü'ne özgü bir adette, gelinin eline verilen mendil, damadın yakınlarından bir genç kız tarafından alınır ve damada getirilir. Damat, gelini sevdiği oranda mendili getiren kıza bahşiş verir (Şişman, 2017, s. 149). Kesilli Köyü'nde kına geceleri daha gösterişli olup, çalgıcı ekibi iki zurna ve bir davuldan oluşur, silah atımları sıkça yapılır. Bu gece genellikle içkili ve yemekli olup masrafları oğlan tarafı karşılar. Yörede, kına gecesinde ağlayan gelinin makbul olduğu ve Başkonak Köyü'nde ağlayan gelinin ileride zengin olacağına dair inanışlar yaygındır (Şişman, 2017, s. 149). 1978'de Demircisu Köyü'nde katılan Nurullah Çelebi tarafından derlenen bir düğünde davul-zurna, kemeçe ve bağlama çalınmış; kasap, Debreli Hasan, çiftetelli gibi yöresel oyunlar eşliğinde eğlence sürmüştür (Şişman, 2017, s. 149). Bu örnekler, bölgesel farklılıkların ve yöresel kültürün kına gecelerine nasıl yansıdığını ortaya koyar.

Günümüzde Samsun'da kına geceleri genellikle düğünden iki gün önce yapılmakta, düğün günü gelin-damadın dinlenmesi amaçlanmaktadır. Eskiden gelinlik giyilmesi adetken, günümüzde bindallı kiralınması tercih edilmektedir. Kına gecesine çeşitli malzemeler (kına sepeti, kına tepsisi, mendil, mum, kuru kına, çerez, şeker vb.) hazırlanır. Organizasyon şirketlerinden temin edilen kaftan, gelin tahtı, nedime kıyafeti gibi malzemelerle kına geceleri daha zengin ve eğlenceli hale getirilir (Şişman, 2017, s. 150). Gelin, kına gecesine günü damat tarafından kuaföre götürülür; yüz ve saç bakımı yapılır, ardından evine bırakılır. Kına gecesine genellikle kız evinde düzenlenir, yer yetersiz ise açık alanda veya kiralanan salonlarda gerçekleştirilir. Misafirler için sandalyeler hazırlanır, hava koşullarına göre çadır kurulur. Eğlence müzikle başlar; eski dönemlerde kadınlar türkü söylerken, günümüzde canlı müzik veya kayıtlı müzikler tercih edilmektedir. Erkek tarafı kına ile birlikte gelir ve kına kız evinde yoğurulup aile büyüğüne teslim edilir. Kına gecesine hem kadınlar hem erkekler katılır; ancak muhafazakâr ailelerde erkeklerin katılımı sınırlandırılmaktadır (Şişman, 2017, s. 150-151). Bu gelişmeler, kına gecelerinin zaman içinde sosyal ve kültürel değişimlere nasıl adapte olduğunu gösterir.

Günümüzde kına geceleri, gelin ve damadın Osmanlı, Arap veya Hint temalı kostümlerle alana girişleri, genç kızların ellerini havada tünel oluşturarak çifti geçirmeleri gibi modern ritüellerle zenginleştirilmiştir (Şişman, 2017, s. 151). Böylece geleneksel öğeler, modern estetik ve eğlence anlayışıyla harmanlanmaktadır.

Her iki toplumda da kına, gelinin bereket, şans ve mutluluk dileğiyle süslenmiş ellerini temsil eder. Madaba'daki tören, Arap Bedevi kültürünün izlerini taşıyan debka dansı ve tütsü kullanımıyla dikkat çekerken; Samsun'daki tören, Türk halk müziğinin ezgileri ve köy teknikleriyle harmanlandığı bir yapıya sahiptir. Bu ritüeller, bireysel duyguların ötesinde toplumsal dayanışma ve kültürel sürekliliğin önemli bir parçası olarak yaşatılır.

Madaba’da erkeklerin düğün gecelerinde düzenlediği samer kutlaması, bu etkinliğe ayrı bir boyut katar. Erkekler, Nebatî şiirleri ve geleneksel şarkılar eşliğinde davul ve zurna ritimleriyle dans eder; kılıç, sopa, hançer ve tabancalarla gösteriler yapar. Silah atma eylemi, mutluluğun coşkusu ve kötülüklerin uzaklaştırılmasını simgeler. Davetlilere verilen “Arap kahvesi” adı verilen özel kahve, gece boyunca ikram edilir. Bu kutlama, Bedevi geleneğinin düğün törenlerine kattığı özgün ve renkli bir unsur olarak dikkat çeker (K.K.8; K.K.4).

2. Evlilik Esnası (Düğün Merasimi)

Evlilik, iki bireyin yaşamlarını birleştirdiği kutsal bir an olmasının yanı sıra, toplumların kültürel kodlarının ve geleneklerinin en canlı şekilde yaşandığı bir serüvendir. Madaba ve Samsun örneklerinde, evlilik esnasında gerçekleşen ritüeller; hem bireysel hayatlarda yeni bir dönemin başlangıcını simgeler hem de köklü halk inançlarının ve sosyal yapının izlerini taşır. Bu bağlamda, çalışmanın bu bölümünde; damadın geleneksel hazırlıklarını yansıtan “Damat Hamamı / Damat Tıraşı”, evlilik töreninin coşkusu ve sosyal dayanışmayı gözler önüne seren “Gelin Alma (Zaffa)” ve çiftin yeni hayatını pekiştiren manevi öneme sahip “Düğün Takısı (Nukût)” ritüelleri detaylı olarak ele alınacaktır.

2.1. Damat Hamamı / Damat Tıraşı

Madaba’da Zaffa öncesi damadın katıldığı “Damat Hamamı” ritüeli, bedensel ve ruhsal arınmayı amaçlar. Hamam suyuna zeytinyağı veya gül suyu eklenir; bu maddelerin arındırıcı ve koruyucu özellik taşıdığına inanılır. Aile büyüklerinin dua ve iyi dilekleri eşliğinde gerçekleşen tören, damadın geçmişten kalan olumsuz enerjilerden temizlenmesini sağlar (Abadi, 1989, s. 375, K.K.5; K.K.6).

Buna karşılık, Samsun’da damadın öğleden önce harman alanında tıraş edilme geleneği, yerel köylerde pek rastlanmaz; daha çok mübadil köyleri ile Doğu Karadeniz köylerinde yaşanan bir ritüeldi. Mübadil köylerinden Kesilli’de, berber damat tıraşına başlamadan önce usturanın kesmediği söylenir. Böyle bir durumda, damadın yakınları berbere bahşiş vererek tıraşın başlamasını sağlarlardı. Yaklaşık elli yıl öncesine kadar devam eden bu gelenekte, tıraş esnasında damada belirli bir miktar para takılır ve bu para sonrasında berbere verilirdi. Damat tıraşı, berberler için hem kazançlı hem de prestijli bir uğraş olarak kabul edilirdi ve genellikle öğle vaktine kadar tamamlanırdı (Şişman, 2017, s. 160).

Her iki kültürde de düğün öncesi bu hazırlık ritüelleri, evliliğin hem bireysel hem de toplumsal boyutlarını vurgulayan sembolik anlamlar taşır. Bedensel arınma ve neşeyle gerçekleşen törenler, evlilik merasimini geniş bir ailenin ve topluluğun kutlamasına dönüştürür.

2.2. Gelin Alma (Zaffa)

Gelin alma töreni hem Madaba’da hem de Samsun’da evlilik sürecinin en duygusal, en sembolik ve toplumsal boyutu en güçlü aşamalarından biri olarak karşımıza çıkar. Bu ritüel, gelinin baba evinden ayrılarak yeni ailesine katıldığı geçişi temsil ederken, topluluk içindeki aidiyet duygusunun yeniden tanımlandığı, bireysel ve kolektif kimliklerin yeniden düzenlendiği kültürel bir sahne işlevi de görür.

Madaba’da tören başlamadan önce, gelinin babası, erkek kardeşleri ve diğer erkek aile büyükleri evin çıkış kapısına doğru iki sıra hâlinde dizilir. Bu diziliş, gelinin ardında onu koruyan güçlü bir ailenin bulunduğu mesajını taşır (K.K.7; K.K.6; K.K.8, k11). Baba, kızını üzerine abasıyla sararak son bir kez kucaklar ve ardından gelinin eli tutulup

damada teslim edilir. Baba hayatta değilse bu görev ağabeye ya da yaşça büyük bir erkek akrabaya geçer. Bu sahne, ailenin onayını ve gelinin güvenle emanet edildiğini sembolize eden kritik bir geçiş anıdır. Benzer şekilde Samsun'da da gelin baba evinden çıkmadan önce anne ve babasından helallik alır, beline kardeşi kırmızı kuşak bağlar. Bu kuşak, varlıklı ailelerde altın hasır veya gümüş kemer olabilir. Gelinin başına altınlarla süslü fes konur ve bu fes, nişan hediyesi olarak damat tarafından alınır (Şişman, 2017, s. 162).

Madaba'da Zaffa adı verilen ve davul-zurna eşliğinde gerçekleşen yürüyüş, yalnızca gelini baba evinden çıkarmakla kalmaz; toplumun farklı kesimlerinin katılımıyla sosyal bütünleşmeyi de sağlar. Alay sırasında havaya ateş açılması, kötü ruhların uzaklaştırılacağına dair bir halk inancına dayanır (K.K.8; K.K.6). Samsun'da ise geçmişte perşembe günleri yapılan törende gelin, kırmızı bezden yapılmış bir tahtrevana bindirilir, çalgıcılar ve sağdıçlar eşlik ederdi. Bu tören "gelin alma" olarak adlandırılır ve düğünün en önemli aşamalarından biri olarak kabul edilir (Şişman, 2017, s. 159).

Her iki bölgede de gelin yeni eve adım atmadan önce eline bir parça hamur verilerek kapıya vurması sağlanır. Hamurun kapıya yapışması, evliliğin bereketli ve uzun ömürlü olacağına; yere düşmesi ise ayrılığa işaret edebileceğine inanılır (K.K.1; K.K.4; K.K.9). Ayrıca gelin ve damadın üzerine şeker ve buğday serpilmesi, çiftin hayatının tatlı, bereketli ve huzurlu geçmesi dileğiyle gerçekleştirilir.

Madaba'da gelin yeni evine sağ ayağıyla girer ve bu hareket evliliğin uğurlu ve huzurlu olacağına işaret eder. Bu an, gelinin annesi ve kayınvalidesiyle birlikte oturduğu kısa bir hazırlık süreciyle tamamlanır (K.K.9; K.K.6; K.K.4). Samsun'da ise gelin eve girerken önüne su dökülür, koltuğuna Mushaf, ekmek ve ayna verilir; koyun postu üzerine bastırılır, ardından içeri alınır (Şişman, 2017, s. 160). Gelin evden çıkarken Madaba'da önüne su serpilir; bu, evliliğin bereketli ve sorunsuz geçeceğine dair bir inancıya dayanır (K.K.2; K.K.5; K.K.10).

Samsun'da ayrıca, düğün sabahı çeşitli eğlenceler düzenlenir. Güreş ve at yarışları yapılır, damat tıraş edilir ve bu ritüel sırasında bahşiş geleneği uygulanır. Bazı köylerde düğün günü silahla hedef vurma yarışmaları da yapılır (Şişman, 2017, s. 160-161). Yarım asır öncesine kadar gelin almaya atlarla gidilir, kadınlar süslenmiş atlara binerdi. Gelinliğin üzerine kırmızı tül örtülür, ata biniş ve iniş sırasında silah atılırdı. Gelini ata genellikle erkek kardeşi bindirir, gelini attan kaynana bahşiş karşılığı indirirdi (Şişman, 2017, s. 161).

Samsun'a özgü ritüellerden biri de "müjdecî yastığı"dır; gelinin eşyalarının bulunduğu yastık pencereden atılır, kapan kişi kaynanadan bahşiş alır. Atakum köylerinde ise damat gelin almaya giderken komşu evine götürülüp yağlı yumurta ikram edilir, bahşiş verilmezse ayakkabılar saklanır. Bu tür ritüeller geleneğin mizahi ve toplumsal yönlerini de yansıtır (Şişman, 2017, s. 162-163).

Gelin, damat evine girmeden önce başından çeşitli ürünler saçılırdı. Kırsal kesimlerde bu gelenek genellikle arpa, buğday ve darı gibi tahıllarla uygulanırken, şehirli çevrelerde nohut, leblebi, şekerleme ya da bozuk para gibi farklı nesneler kullanılırdı. Nesnelerin türü değişse de bu ritüelinin altında yatan sembolik anlam sabit kalırdı. Saçma ritüeli, bağlamın belirleyiciliğiyle biçimsel olarak çeşitlense de işlevsel olarak bereket getirme niyetiyle gerçekleştirilirdi. Bu yönüyle, tarihsel ve coğrafi farklılıklara rağmen Türk kültür dünyasında yaygın biçimde karşımıza çıkan ve bolluğun simgesi sayılan bir halk pratiğidir (Şişman, 2017, s. 146).

Her iki bölgede de gelin alma töreni, yalnızca bir düğün geleneği değil, aynı zamanda kolektif belleği ve halk inanışlarını yansıtan zengin semboller bütünüdür. Bu semboller arasında yer alan gelin ve damadın başına buğday ve şeker serpilmesi ritüeli

hem Madaba’da hem de Samsun’da bereket, tatlılık ve huzur temennisiyle gerçekleştirilir. Saçma geleneği, yerel malzemelerle çeşitlense de iki toplumda da evlilikle ilgili iyi dileklerin ve olumlu beklentilerin somut bir ifadesi olarak yaşatılır.

2.3. Düğün Takısı (Nukût)

Madaba ve Samsun örneklerinde düğün takısı geleneği, evliliğin yalnızca iki birey arasındaki bir birliktelik olmadığını, aynı zamanda toplumsal bir dayanışma zemini üzerinde şekillendiğini göstermektedir. Bu gelenekte takılar hem ekonomik destek hem de sembolik anlamlar taşır. Düğün merasimleri süresince verilen hediyeler, yeni kurulan ailenin toplum içindeki meşruiyetini ve kabulünü pekiştirici bir işlev üstlenir.

Madaba’da düğünlerde takı geleneği, *nukût* adı verilen para veya altın hediyeleriyle temsil edilir. Geçmişte bu ritüel, düğün eğlenceleri sonrasında gerçekleştirilen sembolik ritüeller eşliğinde icra edilirdi. Bu çerçevede damat, “*adl*” olarak adlandırılan ve yün ya da keçi kılından örülmüş özel bir hasır üzerine oturtulurdu. Bu sembolik oturma, damadın evlilik hayatında bereket ve talih ile karşılaşacağı yönündeki halk inanışıyla bağlantılıdır (Abadi, 1989, s. 395; K.K.9). Bu ritüel, Türk kültüründe Dede Korkut hikâyelerinde geçen ve toplumsal kabulü simgeleyen “posta oturma” geleneğiyle benzerlik gösterir. Aynı şekilde, Kuzeydoğu Anadolu inanışlarında doğurganlıkla ilişkilendirilen koyun postuna oturma, kadına doğurganlık getireceğine inanıldığı görülmektedir (Şişman, 2017, s. 68). Bu benzerlikler, her iki kültürde de doğa unsurları aracılığıyla yeni bir hayata geçişin sembolik yollarla ifade edildiğini göstermektedir.

Madaba’daki *adl* ritüelinde damadın hasıra ulaşması, genç erkekler tarafından sembolik olarak engellenir. Bu engellemeler, damadın evlilik sürecinde karşılaşabileceği zorluklara hazırlıklı olması gerektiğini hatırlatır niteliktedir. Damadın tüm engellere rağmen hızla hasıra ulaşması, onun kararlılığına ve topluluk tarafından güvenilir bir eş olarak kabulüne işaret eder (Abadi, 1989, s. 395; K.K.9). Samsun yöresinde benzer bir sınama doğrudan uygulanmaz; ancak damat ailesine yüklenen sorumluluklar ve maddi katkı beklentileri, dolaylı yoldan toplumsal bir sınama işlevi görür. Özellikle nişan ve kına gecelerinde takdim edilen takılar –altın, bilezik, beşi bir yerde, saat gibi ziynet eşyaları– damat ailesinin ekonomik gücünü ve toplumsal itibarını sergileme fırsatı sunar (Şişman, 2017, s. 68). Bu durum, hediyeenin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kolektif bir temsil aracı olduğuna işaret eder.

Madaba’da ritüelin devamında, davetliler damadın çevresinde toplanarak kendi maddi güçleri oranında *nukût* verirler. Bu sırada damat, düğün alanının girişine bağlanan yeşil renkli bir ipi keser. Bu sembolik hareket, onun yeni hayatına attığı ilk adımı temsil eder. Yeşil ve beyaz renkler, halk inanışına göre bereketi, sükûneti ve saadeti temsil eder (Abadi, 1989, s. 395). Anadolu coğrafyasında da benzer sembolik geçiş ritüellerine rastlanır. Örneğin, Samsun’da gelin baba evinden alınırken kapının içeriden kilitlenmesi ve damat tarafından “kapı kesme parası” ödenmesi âdeti hem geleneksel bir ritüel hem de ekonomik bir mübadele biçimidir (Şişman, 2017, s. 69). Bu ritüel hem eğlenceli hem de toplumsal normlara uygun şekilde gerçekleşen sembolik bir engel aşma sürecidir.

Günümüzde Madaba’da *nukût*, düğün sonunda gelin ve damada tebrik eşliğinde sunulan para veya altın hediyeleri şeklinde sürdürülmektedir. Erkek akrabalar, gelin ve damadı sırayla kutlayarak hediyelerini doğrudan elden verir ya da önceden hazırlanmış para kolyeleri takdim ederler. Özellikle gelin için sunulan *nukût*, çoğunlukla altın takılar biçiminde olup onun gelecekteki iktisadî güvenliğini teminat altına alır (Abadi, 1989, s. 395). Benzer şekilde Samsun’da da düğün günlerinde gelin ve damada altın ya da para takılır. Bazı misafirler ise ev eşyası gibi hediyeleri tercih eder. Hediye sunumu sırasında

kimi bölgelerde hediye veren kişinin ismi yüksek sesle zikredilir. Bu ritüel, verilen hediyenin hem sosyal hem de sembolik değerini artırır (Şişman, 2017, s. 69).

Sonuç olarak, Madaba ve Samsun'daki düğün takısı gelenekleri, halk inanışlarının yanı sıra toplumsal rollerin, sembollerin ve iktisadî ilişkilerin iç içe geçtiği zengin bir kültürel alan sunar. Bu gelenekler, hediyeleşmenin sadece maddî değil, aynı zamanda manevi ve sembolik boyutları olduğunu; yeni kurulan ailenin toplum içindeki kabulünün bu yolla sağlandığını ortaya koyar. Her iki kültürde de bu ritüel, evliliği sosyal bir akit olarak pekiştiren önemli bir unsur hâline gelmiştir.

3. Düğün Sonrası

Düğün sonrası gerçekleştirilen ritüeller, toplumun misafirperverlik, dayanışma ve aile birliğine verdiği önemi yansıtan kültürel ritüeller arasında yer alır. Madaba ve Samsun'da bu süreçte uygulanan gelenekler, yalnızca yeni kurulan ailenin uğurlu olması dileğini değil, aynı zamanda kültürel kimliğin korunarak kuşaktan kuşağa aktarılmasını da sağlar.

3.1. Düğün Yemeği

Madaba'da düğün sonrası geleneklerin başında, düğün günü ya da ertesi gün düzenlenen toplu öğle yemeği gelir. Bu yemek, misafirperverliğin ve toplumsal dayanışmanın önemli bir göstergesidir. Yemeğin temel ögesi, Ürdün mutfağının simgelerinden olan Mansaf'tır. Koyun ya da deve etiyle hazırlanan Mansaf, kurutulmuş ekşi yoğurt (jameed) ile yapılan özel bir sosla sunulur ve büyük tepsilerde topluca tüketilir. Hazırlık sürecinde kadınlar imece usulüyle yemekleri hazırlar, erkekler ise misafirlerin ağırlanmasından sorumludur. Mansaf, Madaba halkının kültürel belleğinde yalnızca bir yemek değil, sosyal birlikteliğin ve aidiyetin sembolü olarak önemli bir yer tutar (K.K.1; K.K.4). Bunun yanı sıra, Mansaf'a alternatif olarak "Sajjiye" adı verilen, çeşitli et ve sebzelerin saç üzerinde pişirilmesiyle hazırlanan geleneksel bir yemek de düğün sofralarında yer alır (K.K.9). Sajjiye, özellikle farklı tatlar sunması ve pratik hazırlanışı nedeniyle düğünlerde tercih edilen diğer önemli yemek seçeneklerinden biridir.

Buna karşılık Samsun'da düğün yemeği gelenekleri de misafir ağırlama kültürünün güçlü bir ifadesidir. Yörede genellikle keşkek, yahni, kurufasulye, pilav, börek ve baklava ikram edilir (Şişman, 2017, s. 158). Özellikle keşkeklik buğday, düğünden önce davul-zurna eşliğinde dövülerek hazırlanır; bu ritüel, yemeğe anlam katmakla birlikte toplumsal birlikteliği de pekiştirir. Gölalan Köyü'nde düğünün arifesinde buğdayın dibekte dövülmesi, dövülen buğdayın yarısının kız evine götürülmesi gibi ritüeller, bu yemeğin hazırlanışında önemli ritüel unsurlardır (Şişman, 2017, s. 158). Demirci Köyü'nde ise düğün öncesinde kadınlar tarafından hazırlanan baklavalara ve komşu evlerinden getirilen odunların kullanımı gibi geleneksel ritüeller düğün yemeği sürecini tamamlar (Şişman, 2017, s. 159). Nitekim düğün yemekleri, evlenme geçiş döneminin yalnızca maddi bir ikramı değil, aynı zamanda birlik, dayanışma, bereket ve huzur temennilerinin sembolik bir ifadesidir. Bu yemekler, gelin ve damadın hayatlarındaki önemli bir eşiği geçişini kutsamak ve onları kötü ruhlara karşı korumak gibi işlevsel anlamlar da taşır (İrmak, 2024, s. 494).

Her iki yörede de düğün yemekleri, sadece birer ikram değil; toplumsal dayanışma, kültürel kimlik ve misafirperverliğin sembolü olarak işlev görür. Mansaf ve keşkek gibi temel yemekler, bölgesel farklılıklar taşımakla birlikte, ortak kültürel değerlerin ve sosyal bağların güçlendirilmesinde merkezi bir role sahiptir.

3.2. Doğurganlık ve Bereketle İlgili İnançlar

Madaba’da doğurganlıkla ilgili inanışlar, düğün sonrası dönemde etkili bir şekilde uygulanır. Gelin, yeni evine ilk kez adım attığında şekerli su içirilmektedir. Bu ritüel, evliliğin tatlı ve huzurlu geçmesi dileğini yansıtır. Geline bal veya tatlı ikram edilmesi ise kısa sürede çocuk sahibi olacağına dair bir beklentiye dayanır. Yaşlı teyzeler gelinin karnına dokunularak erkek çocuk doğurması için dua eder. Gelinin iki hamile kadının arasından geçmesi ya da su ile ilgili rüyalar görmesi, doğurganlık işareti olarak kabul edilir (K.K.9; K.K.1).

Samsun’da ise, gelinin ilk bebeğinin erkek olmasına dair dilekler doğrultusunda, ona genellikle erkek bir çocuk kucağına verilirdi. Aynı niyetle, bu çocuk gelinin yatağı üzerinde yuvarlanarak bereket ve uğur getirmesi amaçlanırdı. Özellikle Gölalan Köyü’nde, ilk çocuğun erkek olması arzusu nedeniyle gelin, beyaz bir bal kabağının üzerine oturtulurdu (Şişman, 2017, s. 165).

3.3. Gelinin ve Damadın Bağlanması

Madaba ve Samsun’da evlilik sürecinde gelinin ve damadın yeni aileye bağlanması çeşitli ritüellerle sağlanır; ancak ritüeller ve odak noktaları kültürel farklılıklar gösterir.

Madaba’da gelinin yeni evine bağlanması amacıyla şekerli su içirilmesi, evlilik birliğinin huzur ve mutlulukla geçeceğine dair sembolik bir anlam taşır. Ayrıca geline süt ikram edilmesi, doğurganlık ve bereket dileklerinin ifadesidir (K.K.2; K.K.4; K.K.5). Bu ritüeller, evliliğin bereketli ve sağlıklı olmasını temsilen gerçekleştirilir.

Samsun’da ise gelinin eve uyum sağlaması için kül karıştırılması gibi ritüeller yapılır. Gelinin baba evine döndüğü “gerilik” ziyaretinde erkek taraf, kız evinden kaşık çalar; bu eylem, gelinin artık yeni evine bağlandığını simgeler (Şişman, 2001, s. 459). Böylece gelinin evlilik sonrası yeni ailesine bağlılığı toplumsal açıdan pekiştirilir.

Diğer yandan, nikâh sürecinde damadın “bağlanması” konusu ön plana çıkar. Bağlanma, kötü niyetli kişilerin büyü veya benzeri yollarla evli çiftin cinsel ilişkiye girmesinin engellenmesi olarak tanımlanır ve bölgede büyük günah sayılır. Bağlanma yalnızca dışsal büyülerle değil, nikâh sırasında yapılan bazı ritüellerle de gerçekleşebilir. Örneğin, damadın yüzüğünün üç kez çıkarılıp takılması veya kapı, kilit gibi nesnelerin kapatılması bağlanma etkisi yaratır. Bu nedenle nikâh sırasında imam ve katılımcılar özel davranışlar sergiler (Şişman, 2017, s. 170).

Düğün sahipleri, kötü niyetli büyülerin etkisini önlemek amacıyla gelin ve damadı önceden sembolik olarak bağlar ve gerdek gecesi bu bağlama ritüelini çözerler. Bu süreçte düğümlenmiş ip, kapalı yaka iğnesi ya da kilit gibi objeler kullanılır. Ayrıca mezar taşı koymak, demirci örsünü çevirmek veya arı kovanının üzerinden geçmek gibi büyüü bozmayı amaçlayan ritüeller de mevcuttur (Şişman, 2017, s. 171).

Günümüzde bu inanışlar ve ritüeller bazı ailelerde hâlâ yaşatılmakta olup, bağlanma inancı az da olsa varlığını sürdürmektedir (Şişman, 2017, s. 172).

Bu bağlamda, Madaba’da gelinin yeni evine bağlanmasına yönelik daha çok bereket ve huzur temalı ritüeller ön plandayken, Samsun’da hem gelinin eve uyumunu sağlama hem de kötü niyetli büyülere karşı damadın korunması ritüelleri dikkat çeker. Her iki bölgede de evlilik sürecine dair ritüeller, evlilik birliğinin sağlamlaşması ve kötü etkilerden korunması amacını taşıyan kültürel pratikler olarak görülür.

Sonuç

Bu çalışma, Ürdün'ün Madaba şehri ile Türkiye'nin Samsun ili özelinde evlilik sürecine dair halk inanışları ve geleneksel ritüelleri karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Elde edilen bulgular, evliliğin her iki toplumda da yalnızca bireyler arasında gerçekleşen bir birliktelik olmadığını; aynı zamanda sosyal uyumun, kültürel kimliğin ve geleneksel değerlerin bir yansıması olduğunu ortaya koymuştur.

Mehir ve çeyiz anlayışı, kına gecesi, gelin alma törenleri ve düğün sonrası inanış ve pratikler, biçimsel olarak farklılık gösterse de benzer sembolik anlamlar taşımaktadır. Madaba'da aşiret yapısına dayalı kolektif evlilik anlayışı, toplumun sosyal organizasyonuna göre şekillenen bir işleyiş sergilerken; Samsun'da aile temelli geleneksel yapı ön plana çıkmaktadır. Bu durum, halk inanışlarının yerel sosyo-kültürel değerlerle nasıl bütünleştiğini açık biçimde göstermektedir.

Araştırma sürecinde gözlemlenen en önemli bulgulardan biri de geleneksel ritüellerin zaman içinde biçim değiştirmesine rağmen özündeki anlamı ve işlevi koruyarak yaşamaya devam ettiğidir. Evlilikle ilgili ritüel ve inanışlar yalnızca folklorik öğeler değil, aynı zamanda toplumun sosyal yapısını ve değerler dünyasını besleyen güçlü kültürel araçlar olarak varlık göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar, halk kültürünün durağan bir miras olmadığını; değişen toplumsal koşullara rağmen kendini yenileyebilen, anlamını koruyabilen ve kuşaktan kuşağa aktarılabilen dinamik bir yapı sunduğunu ortaya koymaktadır. Madaba ve Samsun'daki ritüeller, halk inanışlarının hem bireysel hem de toplumsal kimliği şekillendiren ve sürdüren önemli kültürel kaynaklar arasında yer aldığını göstermektedir.

Bu nedenle halk inanışlarına dayalı ritüellerin sözlü kültür unsurları olarak kayıt altına alınması, kültürel miras çalışmaları kapsamında değerlendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem taşımaktadır. Geleneksel değerlerin yaşatılması, yalnızca geçmişe bağlılık değil; aynı zamanda toplumların kendi kimliğini yeniden üretme ve yaşatma sürecinin temel bir parçası olarak görülmelidir.

Kaynakça

- Abadi, A. A. (1989). *Ürdün aşiretlerinde gelenek ve görevler*. Amman: Dar Al-Bashir.
- Altun, İ. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde doğum, evlenme ve ölüm*. İzmit: Yayıncı Yayınları.
- Barber, C. J. (1974). Evlilik nedir? *Psikoloji ve Teoloji Dergisi*, 2(1), 48-60.
- Bulut, İ. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Özgüzel Matbaası.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (t.y.). Cuma hutbesi: Evliliklerimiz kolay olsun. <https://www.diyaret.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/35622/cuma-hutbesi-evliliklerimiz-kolay-olsun> [Erişim Tarihi: 04.03.2025].
- Eker, Ö. G. (1998). *Karakeçili Türk düğünü*. [Doktora Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Irmak, Y. (2016). Doğumdan ölüme Bingöl: Geçiş dönemleri inanış ve uygulamaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 113-132.
- Irmak, Y. (2024). Türk kültüründe tören yemeklerine işlevsel bir yaklaşım. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17(46), 486-515.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk dini tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da Eski Türk inançlarının izleri*. Ankara: AKM Yayınları.
- Kartal, E. (2023). *Türk kültüründe evlilik inanışları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Obeidat, S. (1995), Ürdün toplumunun gelenek ve görenekleri üzerine bir araştırma. *Mısır Dağıtım Şirketi, Unzur Dergisi Trablus-Lübnan*, 13-16.
- Örnek, S. V. (2014). *Türk halk bilimi*. Ankara: Bilge Su Yayıncılık.
- Özcan, Ö. (2016). *Evlilik uyumu ile tolerans düzeyi arasındaki ilişki*. [Yüksek Lisans Tezi]. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Sezer, T. (2006). *Geleneksel Türk düğünleri*. İstanbul: Kültür Ajans Yayınları.
- Şişman, B. (2017). *Türk kültüründe evlilik (Geleneğin son yüzyılı-Samsun örneği)*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Yolcu, S. (2014). *Türk halk inançlarında bereket ve kismet*. Ankara: AKM Yayınları.

Kaynak Kişiler

- K.K.1: Amal Mohammad, 1966 doğumlu, emekli, Madaba, 1 Ağustos 2024.
- K.K.2: Amani Albahrat, 1989 doğumlu, ev hanımı, Madaba, 19 Ekim 2024.
- K.K.3: Aseel Khaled, 2002 doğumlu, öğrenci, Madaba, 19 Ekim 2024.
- K.K.4: Asma Mohammad, 1968 doğumlu, ev hanımı, Madaba, 1 Ağustos 2024.
- K.K.5: Dua'a Albahrat, 1994 doğumlu, hemşire, Madaba, 19 Ekim 2024.
- K.K.6: Fayez Al-shawabkeh, 1961 doğumlu, mühendis, Zarka, 5 Ağustos 2024.
- K.K.7: Fayze Al-shawabkeh, 1959 doğumlu, ev hanımı, Madaba, 3 Ağustos 2024.
- K.K.8: Hussein Al-shawabkeh, 1985 doğumlu, muhasebeci, Madaba, 3 Ağustos 2024.
- K.K.9: Khadra Al-shawabkeh, 1951 doğumlu, ev hanımı, Madaba, 31 Temmuz 2024.
- K.K.10: Maram Salah, 1991 doğumlu, ev hanımı, Madaba, 4 Ağustos 2024.
- K.K.11: Mohammad Al-shawabkeh, 1988 doğumlu, asker, Madaba, 30 Ağustos 2024.